

960728-1

Pozitivní novinkou pojmového myšlení byla možnost co nejpřesnějšího myšlení (mínění) určitých skutečností, a to s ohledem jak na jejich „reálnou skutečnost“ (a její „reálné“ kontexty), tak s ohledem na pojmové kontexty, tj. na vztah příslušného pojmu k celé řadě dalších pojmů (zejména také k pojmům v dané chvíli ještě nemyšleným a možná vůbec ještě neustaveným). Protože v rovině (ve světě) pojmů nebylo a principiálně není možno zajistit přesnost a určitost ani aktu mínění, ani vposledu „míněného“ reálného předmětu, musela (a nadále musí) být tato přesnost a určitost zajišťována pomocí myšlenkových „konstruktů“, jakýchsi „modelů“, totiž intencionálních předmětů. Protože však jeden a týž reálný předmět lze „mínit“ (tj. intencionálně se k němu vztahovat) hned několika dvojicemi „pojem/intencionální předmět“, docházelo po staletí ke konfuzím v důsledku nepřesného odlišování předmětů intencionálních od předmětů reálných. Spor, k němuž došlo na základě arabského komentáře k Aristotelovi ve středověku, totiž spor o tzv. univerzálie, nemohl být správně vyřešen, protože sám problém nebyl správně formulován. (V jistém smyslu šlo o obdobu nedorozumění, k němuž na obou stranách došlo později ve sporu geocentrismu s heliocentrismem.) Realisté trvali – chybně – na tom, že „universalia sunt realia“; chybnost jejich tvrzení spočívala v zaměňování roviny pojmové s rovinou skutečností (dokonce s dvojí rovinou: rovinou reálných předmětů a rovinou intencionálních předmětů). Relativní oprávněnost jejich odporu k nominalismu spočívala v tom, že tzv. reálnost byla v nominalistickém pojetí s hrubým zjednodušením a nepřipustnou redukcí chápána jako aristotelské *TODE TI*, „toto zde“. Tak se vlastně jako pouhé „nomen“ chápalo dokonce myšlení třeba „psa vcelku“, neboť pod pojem „tento pes“ nebylo možno zahrnout „tohoto psa“, jak je tu *hic et nunc* před námi, zároveň se štěnětem, jímž kdysi byl, nebo starým, hluchým psem, jímž se možná jednou stane, dožije-li se toho. Setkám-li se poprvé s určitým psem, kterému je třeba deset let, pak už nikdy nemohu mít přímou zkušenost s „týmž psem“ jako několikátýdenním štěnětem. Ono štěně (a všechna další stadia ve vývoji „téhož“ psa) si proto musím rozumem vymýšlet a domýšlet podle analogií s jinými psy, jejichž životní běh jsem mohl pozorovat delší dobu a od začátku, ale myšlenka na něj nemůže být nikdy založena na mé přímé zkušenosti. Ale nominalismus má tendenci jít ještě dál: i když mohu v jiném případě sledovat vývoj štěněte v dospělého psa bez přerušení (což ostatně není nikdy možné v pravém slova smyslu, protože občas musíme také spát a pes ostatně rovněž není často po ruce a tak bez ustání podrobován mému sledování a pozorování), za „reálné“ mohu považovat jen okamžité jsoucnosti tohoto psa, nikdy však psa vcelku, tj. v celku jeho životního běhu. Tak se vlastně pojmové myšlení dostalo do potíží, jejichž překonávání pak nechtěně, ale *de facto* navíc způsobilo, že se dostalo do potíží ještě větších a na první pohled zcela nepřekonatelných. Drobné opravy tu již nemohou stačit, je zapotřebí se naučit myslet „jinak“.

(Písek, 960728-1.)